

@ctief leren

Themadag 1e kan, oktober 2001.

Saskia Van de Laer

Werkrapport @L-10, oktober, 2001

Katholieke Universiteit Leuven
Departement computerwetenschappen
Celestijnenlaan 200A – B-3001 Heverlee (België)

@ctief leren

Themadag 1 oktober 2001.

Saskia Van de Laer

Werkrapport @L-09, oktober, 2001

Beknopt overzicht

In dit verslag worden enkele aspecten van studentenbegeleiding toegelicht. Het betreft hier psychosociale begeleiding en leerprocesbegeleiding. Daarnaast wordt ook de mening van een student over de eerste kandidatuur gegeven. Bedoeling van de themadag was docenten, assistenten en monitoren doen aanvoelen waar problemen zich (kunnen) situeren en hen te inspireren om de ondersteuning nog te verbeteren waar mogelijk.

Lesgeven gebeurt steeds in een bepaalde context.

Langs de kant van de student zijn er een aantal doelstellingen die bereikt moeten worden door het uitvoeren van bepaalde leeractiviteiten. Leeractiviteiten en doelstellingen interageren met de ondersteuning (werkvorm en materiaal) en de leerinhoud, en ook door de manier van evalueren. De laatste 3 factoren worden verzameld onder de naam leeromgeving. Evaluatie op zich staat dan weer in relatie tot leerinhoud en ondersteuning.

Bovendien is ook elke student verschillend, wat bekwaamheden betreft maar ook van achtergrond.

De themadag had tot doel het leergedrag van studenten beter te leren ondersteunen door een paar aspecten i.v.m. leren eruit te lichten en te bespreken.

Workshop "Psychosociale begeleiding":

Deze workshop vertrekt vanuit de ervaringen van de deelnemers om daaruit een aantal tips te halen om studenten met problemen te steunen. Het psychotherapeutisch centrum stelde zich ook kort voor tenslotte.

De volgende verhalen werden besproken:

1. Een studente met een agressieve en ook depressieve vader bleef thuis studeren om haar moeder te steunen. Hierdoor kon ze zich moeilijk concentreren op de leerstof. Haar zus had blijkbaar minder problemen om afstand te nemen van de situatie thuis, maar zij had een dilemma: thuis studeren en slechte resultaten halen of in Leuven gaan studeren en haar "verantwoordelijkheid" t.o.v. haar moeder negeren.

Voor een monitor / assistent is het moeilijk om hiervoor een oplossing te verzinnen, omdat de oorzaak van het probleem eigenlijk volledig buiten zijn bereik is.

Niet voor alle situaties bestaat er trouwens een pasklaar antwoord. In een situatie zoals deze is het best de student tijd te laten en geen oplossing proberen op te dringen. De student maakt een proces door, en je kunt alleen proberen dat proces een beetje te richten.

Iemand van de sociale dienst inschakelen (bv. Nancy Hendrickx) is ook een goed idee. Zij kunnen proberen te onderhandelen met de ouders of praten met de student zodat er ruimte komt voor een oplossing. Dit is voornamelijk aangewezen bij problemen die blijven duren of zich herhalen (en minder bij acute problemen). Ook doorverwijzen naar het psychotherapeutisch centrum kan nuttig zijn. Let er dan wel op dat dit nog steeds een taboe is. Het is beter om eerst de student door te verwijzen naar een andere dienst, bv. studieadvies, die dan de student naar het psychotherapeutisch centrum zullen verwijzen. Hierdoor is het nieuws minder onverwacht en heeft de student er ook al eerder met anderen over gepraat.

Meer algemeen, als er geen echte oplossing is (geen geschikte dienst, geen eigen oplossing) dan is het enige dat je kunt doen heel goed proberen te luisteren en tonen dat je bereid bent te luisteren. Meestal krijg je in eerste instantie ook maar

een half verhaal en zit er meer achter. Belangrijk is ook dat je duidelijk maakt dat je geen stappen zult ondernemen en niets zult doorvertellen zonder uitdrukkelijke toestemming van de betrokken student.

Voor meer acute problemen of als eerste hulp bij langdurige problemen zou ook het examenreglement gebruikt kunnen worden om studenten te helpen; de ombudspersoon kan overmacht aanvragen om overdracht te krijgen wanneer een student eigenlijk niet aan de eisen voor overdracht voldoet.

2. Een student had enorm veel last van faalangst, ondanks dat hij al een training bij het psychotherapeutisch centrum achter de rug had. Telkens op het examen dook die faalangst weer op; gedurende het jaar waren er geen problemen (meer). Examens verschuiven blijkt niet altijd de oplossing te zijn. Dat kan goed zijn voor 1 keer, maar je kunt niet blijven verschuiven. Bovendien reageren faalangstigen vaak met uitstelgedrag en dit moet beslist tegengegaan worden, ook al maak je jezelf hierdoor niet populair. Wijs er dus op dat de student een goede studieplanning moet maken en verzet enkel examens indien het echt een slechte examenregeling is.

Een vrij groot percentage van de studenten kampt trouwens met faalangst: ongeveer 25%. Daar tegenover staat dat slechts 96 studenten een training kunnen krijgen bij het psychotherapeutisch centrum, waardoor een groot deel van de faalangstigen hiervoor niet in aanmerking komt. Het rendement van een dergelijke training ligt rond de 80% succes. Ook na de training mogen faalangstigen nog steeds telefonisch contact opnemen indien ze plots weer last krijgen. Vaak volstaat 1 gesprek dan.

Zo'n training tegen faalangst valt uiteen in 3 grote luiken: relaxatietechnieken aanleren, de studenten leren plannen en faalangstigen anders leren aankijken tegen examens, zodat ze de gevolgen van falen relativeren en de druk om te slagen ook vermindert.

Er zijn 2 grote types faalangstigen: een groep die uitstelgedrag vertoont en de confrontatie probeert te vermijden en een groep die extreem veel gaat beginnen werken om vooral toch maar te slagen. De aanpak voor beide groepen is anders: de uitstellers moeten gemotiveerd worden om harder te werken en om een goede planning te maken en zich eraan te houden. De werkers moeten erop attent gemaakt worden dat ze niet te veel in details moeten studeren en hun energie moeten spreiden over alle vakken (en niet zozeer gericht zijn op die ene deadline die het dichtst bij is).

Als begeleider is het erg belangrijk om rustig te blijven, anders wordt de student nog meer bang. Let er ook op dat je je niet laat manipuleren: faalangstigen zijn vaak heel goed in het bedenken van excuses.

Er is trouwens ook een groep studenten die wel uitstelgedrag vertonen maar niet bang zijn. Dit zijn vaak zeer intelligente mensen die dan toch falen, bissen of zelfs trissen omdat ze niks doen. Ook hiervoor bestaat er training, maar dit is niet zo succesvol. Ondanks strenge selectie om enkel gemotiveerde studenten toe te laten, haken velen van hen af. Van het kleine deel dat toch doorzet, is er een lichte verbetering merkbaar.

Iedereen die begint met studeren zou zich een aantal vragen moeten stellen:

- a. Wat wil ik doen?

- b. Waarom wil ik dat doen?
- c. Wat heb ik daar maximaal voor over?

Dan kun je gedurende 1 jaar testen of je met die maximale inspanningen voldoende resultaat haalt. Is dat niet zo, dan zijn er andere zaken genoeg in het leven ook.

3. Een studente was reeds een tijd met studieproblemen langsgeslagen op het monitoraat. Op een zeker moment vertelt ze over een eetprobleem en zelfmoordneigingen.
Het gaat hier duidelijk om een crisissituatie: je kunt zo iemand niet naar huis sturen met de boodschap om met een bepaalde persoon / dienst contact op te nemen.
Een snelle doorverwijzing is dan ook cruciaal. Het is echter niet zo eenvoudig om te bedenken naar wie men kan doorverwijzen.
In principe is er steeds iemand van het psychotherapeutisch centrum beschikbaar, maar soms zijn deze mensen volzet met afspraken.
Als er echt geen psycholoog of psychiater bereikbaar is, kun je steeds de studentenarts op het medisch centrum bellen.
Desnoods kun je ook altijd terecht op de spoedgevallendienst van Gasthuisberg. Rechtstreeks naar Gasthuisberg telefoneren heeft een vertragend effect: alle telefoontjes moeten via de 100-centrale behandeld worden die dan het dichtstbijzijnde voertuig zullen verwittigen. Het nadeel van het bellen van een ambulance is dat er een vaste rittenprijs aangerekend wordt (1800 fr. voor afstanden tot 10 km.), waarvan niet altijd terugbetaling is door de ziekenkas. Meestal wordt ongeveer de helft door het ziekenfonds vergoed. Het voordeel is dat de kwaliteit gestandaardiseerd is en dat bv. ook het MUG direct kan komen indien nodig.
Het voordeel van Gasthuisberg is ook dat het neutraal is. Inrichtingen als Kortenberg hebben al direct het label van "zware psychiatrie".
Bij Gasthuisberg bestaat er een speciaal team, het EPSI-team, voor psychische noodgevallen.
Doorsturen moet zo vlug mogelijk gebeuren; wacht je te lang, dan is de vertrouwensband met de student al te sterk. Stuur je echter te snel door, dan voelen mensen zich vaak afgewezen. In situaties die niet kritiek zijn, stuur je best door na het 2e of 3e gesprek, als de student je voldoende vertrouwd, maar voordat de band te sterk wordt.
4. Bij minder ernstige problemen, zoals bv. te veel stress, is het niet altijd eenvoudig om te beslissen of je iemand daarover aanspreekt en zo ja, of je die persoon moet doorverwijzen. Enerzijds zou de student best zelf de stap zetten en hulp zoeken voor zijn probleem, maar anderzijds kan te veel stress veiligheidsrisico's meebrengen in een labo.
De beoordeling van de ernst van een probleem is heel moeilijk. Daarom probeer je best in elk geval de student erover aan te spreken als je iets merkt.
Signalen waarnaar je moet uitkijken zijn o.a. het hebben van telkens een andere verwonding (dit kan wijzen op zelfverminking of mishandeling) en studenten die zeer eenvoudige taken (zoals bv. een woord in een tekst selecteren op de PC) niet kunnen.

Bij doorverwijzen kun je dit best doen onder de vorm van suggesties ("ga eens praten met..."). Geef hierbij ook de boodschap dat de student nog steeds welkom is bij je en dat je graag op de hoogte gehouden wordt. Het is niet de bedoeling dat de student herhaalt wat hij elders gezegd heeft, maar wel dat je vraagt naar hoe de student zich erbij voelt. Vindt hij dat hij erdoor geholpen wordt? En indien dat niet zo is, waarom niet? Op die manier blijf je betrokken als er achteraf andere problemen opduiken of als het probleem niet opgelost raakt en kom je niet uit de lucht gevallen.

5. Er zijn elk jaar tamelijk wat eerstejaarsstudenten die een "gedwongen" studiekeuze maken. Als zo'n student niet slaagt, is het duidelijk dat er moet bijgestuurd worden, maar in het andere geval ligt het moeilijker. Als je hiermee geconfronteerd wordt, vraag dan of de student de studie zelf haalbaar acht, naar de vooropleiding en of de student deze studiekeuze zelf als een probleem ervaart. Probeer ook te peilen naar de motivatie van de student: wil de student zich inzetten om te slagen of zit hij in de les (als hij al gaat) omdat hij dat hoort te doen?
Vooral in opleidingen waar de eerste jaren weinig specifieke vakken voor die richting bevatten, is het nuttig om dergelijke studenten tijdig te doen inzien dat hun studie 4 jaar (of langer) zal duren en dat het daarna niet evident meer is om te veranderen.
6. Een ander probleem is, dat hulpverlenende diensten niet altijd het juiste advies geven. Dit komt omdat ze niet altijd alle informatie hebben of omdat ze geen overleg kunnen plegen met collega's en zelf niet over de nodige ervaring beschikken.
Het onderliggende probleem is dus een gebrek aan communicatie en de beperkingen wegens beroepsgeheim.
Als studentenbegeleider kun je toestemming vragen aan de student om contact op te nemen met de psycholoog / psychiater / dienst studieadvies / ... om hen al jouw informatie door te spelen en eventueel door hen ook op de hoogte gehouden te worden van zaken die voor jou relevant kunnen zijn (bv. problemen op studiegebied wegens te veel stress). Het is wel belangrijk de student zelf te laten beslissen wat er gebeurt en wat niet, zodat het vertrouwen intact blijft.
7. Tenslotte is er nog de vraag hoe men best het vertrouwen van studenten kan winnen.
Alertheid en houding zijn belangrijk. Laat uitschijnen dat je al veel meegemaakt hebt en dat je niet meer schrikt van wat de student komt vertellen. Zorg dat je zelfverzekerd overkomt.
Indien mogelijk kan je best rustig gaan zitten. Dat nodigt veel meer uit om te praten dan rechtstaan.
Zeg dat je graag op de hoogte wordt gehouden, maak eventueel een nieuwe afspraak (ook als je doorverwijst). Dat schept een band.
Probeer als je doorverwijst de eerste afspraak samen te maken: hierdoor weet je zeker dat de student een afspraak maakt met de betrokken instantie of persoon en bovendien heeft de student minder angst om de afspraak te maken. Laat de student wel zelf aan het woord; als je belt zeg jij enkel dat je iemand hebt voor de hulpverlener in kwestie, en geef je dan de hoorn door. Zo heeft de student de

indruk dat hij de afspraak zelf gemaakt heeft en voelt hij zich meer gebonden om zich eraan te houden. Bovendien is het goed voor het zelfvertrouwen van de student ook.

Voorstelling van het psychotherapeutisch centrum:

- Het psychotherapeutisch centrum is geen crisiscentrum. In dringende gevallen wil het centrum zich wel beschikbaar houden, maar de nadruk ligt op langetermijnbegeleiding en het zoeken naar duurzame oplossingen. Uit ervaring is ook gebleken dat voor acute problemen ongeveer de helft van de studenten niet opdaagt op de afspraken.
- De gevolgde procedure bestaat uit een eerste afspraak (meestal binnen de week, maar in elk geval zo snel mogelijk) waarbij een aantal formulieren moeten ingevuld worden. Na dit gesprek maakt de therapeut een verslag en formuleert een conclusie. Iemand anders neemt dit verslag door en beslist of er verder overleg in team nodig is. Hierna krijgt de student een advies geformuleerd door de therapeut die het eerste gesprek gevoerd heeft (of door het team na de bespreking). Hierna kan er een therapie gestart worden.
- De aangeboden therapieën zijn individueel of in groep. Alternatieve therapie komt niet aan bod; er wordt ook geen informatie over aangeboden.
- In zeldzame gevallen krijgt een student ook medicatie voorgeschreven. Dit is meestal lichtere medicatie dan die die huisartsen soms voorschrijven, en de medicatie wordt zo snel mogelijk afgebouwd.
- Studenten kunnen zowel medicatie als therapie weigeren.
- De kostprijs na terugbetaling van het remgeld is vrij laag; toch is het financiële aspect voor veel studenten nog een belangrijke drempel, omdat ze niet willen dat hun ouders op de hoogte zijn.
- De voornaamste behandelingen in het centrum betreffen faalangst en andere studiegerelateerde problemen, maar ook voor andere psychische problemen kan men terecht.

De belangrijkste tips om studenten dus te helpen bij problemen anders dan studieproblemen zijn dus:

- Vertrouwen winnen.
- Kalm blijven.
- Tijdig (durven) doorverwijzen.
- Luisteren.

Workshop “Leerprocesbegeleiding”:

Deze workshop vertrok vanuit een aantal opdrachtjes om zo te weten te komen wat studeren eigenlijk is, wat dit begrip van studeren kan betekenen i.v.m. studiebegeleiding en de concrete uitwerking naar didactische teams.

In een eerste opdracht werd er gevraagd om vanuit het eigen vak na te gaan wat het verschil maakt tussen slagen en mislukken.

Het voornaamste inzicht was, dat studeren op verschillende niveau's dient te gebeuren: kennis, inzicht en kunde. Ook een aantal externe factoren zoals voorkennis en het

examensysteem spelen een rol.

Er zijn ook verschillende strategieën om leren aan te pakken:

- cognitieve strategieën om kennis en inzicht te verwerven en voor bepaalde vaardigheden: memoriseren, voorbeelden bedenken, technieken aanleren, verbanden zoeken, redeneringen verwoorden, ...
- affectieve strategieën en houdingen: zich inzetten, regelmatig werken, overleggen met medestudenten zodat ze niet opgeven, ...
- metacognitieve strategieën om zichzelf te kunnen bijsturen waar het nodig is of wenselijk: zich vragen stellen, kritisch zijn, zichzelf testen, plannen, herhalen, ...

Studenten moeten al deze strategieën combineren om de gestelde leerdoelen te bereiken.

Een volgende opdracht betrof de doelstellingen van het vak: zoek 3 belangrijke doelstellingen, ga na welke leeractiviteiten studenten hiervoor moeten ondernemen en ga na in hoeverre deze activiteiten in de hoorcolleges / oefeningen bevorderd worden. Hierdoor kwamen een hele hoop leeractiviteiten te voorschijn: memoriseren, relateren, transfereren, |

Gevonden technieken om deze activiteiten te bevorderen waren:

- Praktijkvoorbeelden geven (voor relateren)
- Demonstreren van oefeningen (voor toepassen)
- Herhalen van de basisprincipes (voor memoriseren)
- Vragen stellen (voor inzicht)
- Geschiedenis van het vak (voor inzicht in het vak en het waarom van bepaalde methodes)
- Verwijzen naar de actualiteit (voor relateren)
- Verbanden verduidelijken in de cursus en tussen cursussen (voor relateren)
- Zeggen dat iets op het examen komt (voor structureren van hoofd- en bijzaken)
- Vragenlijst opstellen met mogelijke theorievragen (voor structureren)
- Verwachtingen duidelijk maken (voor alle activiteiten)
- Antwoorden op vragen a.h.v. een vraag (om studenten zelf het antwoord te laten ontdekken en hen gemotiveerd te houden om te zoeken)

Een aantal goede voornemens werden kort aangehaald, zoals het bevorderen van zelfwerkzaamheid door groepswork in de oefenzittingen en het opdoen van "studentenervaring" door een deel van een werkje te maken waar je zelf geen expertise in hebt voor een werkje dat bij meerdere vakken hoort.

De laatste opdracht betrof de rolverdeling binnen het didactisch team en de functies.

Een eerste opmerking die naar voren kwam, was dat de invoering van "didactische teams" niet veel ging veranderen: waar de samenwerking voorheen goed was, verandert er niks, en waar het vroeger slecht ging wegens menselijke verhoudingen, zal dat nu ook zo blijven. Monitoren en assistenten moeten durven melden waar het fout loopt, en professoren moeten hiervoor openstaan.

Een belangrijke functie voor alle partijen is adviseur voor de anderen: docenten kunnen suggesties doen omtrent het soort oefeningen en omtrent welke accenten zij leggen; monitoren en assistenten kunnen problemen bespreken.

De monitoren signaleerden dat ze soms te weinig inspraak hebben in de cursus: niet alle

proffen zijn bereid stukken te herschrijven als studenten er moeilijkheden mee hebben. Proffen staan ook nog altijd in de sterkste positie: als zij niet willen meewerken, dan zijn alle inspanningen van de monitoren vergeefs.

De docenten bevestigden dat goede communicatie het belangrijkste was en dat er ook goede afspraken gemaakt moeten worden over wie wat doet. Bv. bij een vragentrommel moeten niet alleen de assistenten / monitoren al het werk doen, ook de docent antwoordt als hij de vraag eerder ziet en tijd heeft.

Tenslotte meldden de assistenten dat de communicatie naar hen toe vaak minimaal is; als voornaamste oorzaak zagen zij het bestaan van tussenpersonen zoals een overkoepelende laboverantwoordelijke per vak die alles aan de anderen moet doorgeven.

"De rol van de student." (Thomas Breuker):

Elke student is anders, op vlak van sociale achtergrond en op vlak van studieachtergrond. Een eerstejaarsstudent die naar Leuven komt, krijgt een heleboel nieuwe dingen te verwerken: Leuven, op kot, nieuwe methode van lesgeven, vrienden maken, ...

Als de student een beetje ingewerkt is, dan pas kan hij aan studeren beginnen denken. Sommige studenten die merken dat ze problemen hebben, durven ook de stap naar het monitoraat niet te zetten. Vooral in het begin van het jaar leeft bij velen de gedachte dat het monitoraat enkel dient voor de dommen. Dit is een probleem bij de student zelf.

Opvang door ouderejaars (peters en meters) is een heel nuttig iets: ouderejaars hebben ervaring opgedaan die ze kunnen doorgeven en weten precies welke vakken het zwaarst zullen zijn; ook kunnen zij voorbeelden van examenvragen geven, zodat de eerstejaars weten wat hen te wachten staat.

Veel studenten moeten ook nog hun eigen capaciteiten leren inschatten. In het secundair onderwijs is de hoeveelheid leerstof veel kleiner en ook de moeilijkheidsgraad is lager. Studenten moeten leren hoeveel tijd ze nodig zullen hebben om een bepaald vak te verwerken.

Voor docenten in de eerste kandidatuur is het zeer belangrijk een goede cursus samen te stellen, goed uitgeschreven met een goede opmaak en zonder tikfouten. Het volstaat niet om een Engelstalig boek aan te bevelen en dat als handboek te gebruiken.

Zowel docenten als assistenten moeten in de les alles goed uitleggen. De manier waarop dit gebeurt, is ook belangrijk: niet monotoon spreken en af en toe wat rondlopen mag.

Bovendien moeten docenten en assistenten op elkaar afgestemd zijn: in hoorcolleges en oefenzittingen moeten dezelfde accenten gelegd worden. Anders weten studenten niet meer wat nu wel en wat niet heel belangrijk is.

Studenten verwachten dat vakken aansluiten bij de richting die ze gekozen hebben. Zeker voor vakken waarvoor dit minder duidelijk is, dient de relevantie dus goed uitgelegd te worden.

Een goede structuur in de lessen tenslotte is ook aan te bevelen. Een boom waarbij aan elk belangrijk deel de details samenhangen, is uitermate geschikt.

Een laatste punt in studentenbegeleiding is de evaluatie. Vroeger waren er proefexamens, maar vanaf dit academiejaar stapt men over naar een semestersysteem. Waar vorig jaar proefexamens soms nog niet verbeterd raakten, is het nu de vraag of de definitieve examens dan wel op een fatsoenlijke manier verbeterd raken...

Voor begeleiding van studenten is er dus nog wat werk aan de winkel.